

Fejlesztő neve:

MAGASI ANDRÁS

Tanóra / modul címe:

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET PROBLÉMÁI

1. Az óra tartalma – A tanulási téma bemutatása; A téma és a módszer összekapcsolásának indoklása:

Az óra a magyar őstörténet és az annak kutatásával kapcsolatos problémákra hívja fel a figyelmet a tanulók megelőző tudására építve.

Az őstörténet fogalmának feltárásával összefüggésben tudatosítani kell az írásos források hiányának, illetve igen csekély számának jelentőségét. Az óra során ki kell alakítani egy közös álláspontot arról, hogy kit tekintünk magyarnak, vagyis kinek az őstörténetét kutatjuk, illetve ettől külön kell választanunk azt, hogy ma ki a magyar. Szükséges annak vizsgálata is, hogy milyen szempontokból tekinthetünk népeket rokonoknak, és a nyelvrokonság kérdésével kapcsolatos problémákra is fel kell hívni a figyelmet. Kutatás módszertani kérdéseket vet fel az őshaza/őshazák helyének megállapítása.

Az óra első részében a tanulók előzetes tudásának előhívása csoportmunkában, egy grafikus szervező, az asszociatív fűrtábra alkalmazásával történik. A négy vázolt probléma megtárgyalása viszont a tudománytörténeti kérdések újdonsága miatt a témagazda csoportok előzetes tevékenységére alapozó frontális osztálymunka keretében kerül feldolgozásra.

Az óra újdonsága abban van, hogy a tanulók nagy részét eddigi tanulmányaik során arra szocializálták, hogy a különböző tudományok eredményeit értsék meg és memorizálják, míg ezen az órán a hangsúly a tudományos megállapítások bizonytalanságain, a témával kapcsolatos többféle nézet egymásmellettségén van. Mivel történelmünknek minden bizonnyal ez a legtöbb bizonytalanságot, a leginkább eltérő álláspontokat tartalmazó korszaka, indokolt ezek közös megvitatása.

Az óra a téma megalapozását szolgálja. A további órák során építjük fel azt, hogy milyen állítások a legelterjedtebbek a témával kapcsolatban, és hogy azokat milyen érvek, források és elméletek támasztják alá.

2. Fejleszthető kompetenciák:

<u>Személyes kompetenciák</u> alkalmazkodás innováció	<u>Szociális kompetenciák</u> kommunikáció együttműködés csapatszellem	<u>Kognitív kompetenciák</u> ötletelés indukció dedukció értékelés
---	---	--

3. Korcsoport / évfolyam:

Tizedik (esetleg kilencedik) évfolyam, 15-16 éves tanulók

4. Előfeltételek / előfeltétel tudás:

Az általános iskolában a magyar őstörténetről tanultak ismerete, nem szükséges a tanultak előzetes átisméltése. A diákoknak tehát nem kellett előre készülniük, csak a meglévő tudásukra és az órán használt forrásokra építettünk.

5. Eszközigény:

Képek, ábrák, táblázatok kivetítésére alkalmas eszköz szükséges. Ha a bemutatandó anyagot fóliára nyomtatjuk, akkor írásvetítővel is megoldható, egyébként projektort kell használnunk.

6. Megjegyzések a feladatokhoz:

A fürtábrák elkészítése után a négy részfeladat kibontásában elsősorban az azt feldolgozó két-két csoport tanulóira alapozunk, ők mutassák be megállapításaikat! A témák frontális megbeszélése során viszont az összes témába bevonható a többi tanuló is.

7. Lehetséges megoldások:

R

1. Feladat

A tanulók csoportjai készítsenek fürtábrákat az alábbi címszavak köré!
(Nyolc csoportot hozunk létre, így minden témát két – egymástól távolabb ülő – csoport dolgoz fel.)

- A) Őstörténet
- B) Ki a magyar?
- C) Rokon népek
- D) Őshaza

Lehetséges megoldások:

Őstörténet: régi, eredet, államalapítás előtti, Kárpát-medencén kívüli stb.

Ki a magyar?: magyarok az ősei, magyar kultúrájú, magyarul beszél stb.

Rokon népek: közös eredet (ősök), közös kultúra, „hasonló” nyelv stb.

Őshaza: steppe, Ural, Etelköz, Levédia stb.

2. Feladat

Az azonos témát feldolgozó csoportok a terem egy-egy részében üljenek össze egy nagyobb csoporttá, és vitassák meg közös témájukkal kapcsolatos ötleteiket, eredményeiket!

J

3. Feladat

A) Az őstörténet fogalma

Tanári kérdések alapján elsősorban a témagazda csoportokra támaszkodva kerül sor az őstörténet fogalmának tisztázására.

- Mi az őstörténet?
- Melyik időszaka lehet egy nép történelmének?
- Mennyiben különbözik a későbbi időszakok történelmétől?
- Milyen forrásai lehetnek?

Lehetséges megoldások:

Egy nép legrégebbi történelme

Egy nép írásbeliség (írásos források) előtti történelme (IX. sz. eleje)

Egy nép letelepedése előtti történelme (magyarok: 895-907.)

Egy nép államalapítása előtti történelme (Mo. 1000.)

A magyarok esetében az államalapítás előtti történelmünk.

Különböznek abban, hogy nem letelepedve, állandó földrajzi határok között éltek.

Nincs, vagy nagyon kevés az írásos forrás.

4. Feladat

B) A magyar fogalma

A témát korábban feldolgozó csoportokra alapozva frontális osztálymunka keretében tanári kérdések alapján kerül megállapításra, hogy ki a magyar.

- Antropológia → Ki a magyar antropológiailag? Megállapítható-e?
Válogassuk ki a képek alapján, hogy melyik arc tűnik magyarnak!
(Antropológusok által tipikusan magyarnak tartott arcok kivetítése: 1. és 2. kép)

Következtetés: nem állapítható meg antropológiai jegyek alapján egyértelműen, hogy ki a magyar.

- *a honfoglalás kori sírok alapján négy csoport (1+3)*
- *azóta is rengeteg bevándorló*

- Ruházat → Melyik rasszba tartozónak ábrázolja a festő a magyarokéhoz hasonló ruházatú embereket? (3. és 4. kép)

Megállapítás: ázsiai, keleti típusúak.

c) Nyelv → Mi a közös a poroszok és a bulgárok nyelve esetében?

A két nép nyelvet cserélt. A poroszok eredetileg egy nyugati szláv nyelvet beszéltek, aztán az őket meghódító német lovagrend hatására germán nyelvre váltottak, míg a bulgár-törökök az általuk meghódított déli szlávok nyelvét vették át.

d) Kultúra → Honnan származnak ismereteink a régi népek kultúrájáról?

Képek: Tk. 212-214. o.

A régészeti emlékek a meghatározóak, hiszen nincs, vagy kevés az írásos forrás. Számottevő a „divat” és a kereskedelmi kapcsolatok hatása, ezért több nép használ hasonló vagy azonos eszközöket, így ez nem feltétlenül jelent etnikai azonosságot. A mai helyzetre vonatkozóan ki kell mondani, hogy „magyar az, aki annak vallja magát”. Közös eredet tudata → azonos őstől származtatják magukat.

5. Feladat

C) Rokon népek

Elsősorban a témát fürtábrával feldolgozó csoportok segítségével tárjuk fel, hogy milyen esetekben tekinthetünk rokonnak két népet. Frontális munkában, tanári kérdések alapján kerül sor a fogalmak tisztázására.

Egyetlen önálló részfeladat van e feladatsorban: a szabályos hangmegfeleléseket először egyedül vizsgálják a diákok, aztán közösen megbeszéljük észrevételeiket.

a) Mitől, mi alapján tekintünk rokonnak két népet?

- Genetikailag melyik csoportok?

Négy antropológiai csoportot sikerült elkülöníteni a honfoglalók között.

- Kulturálisan?

Nem köthető etnikumhoz.

- Nyelvileg?

Ma is vitatott.

A honfoglaló törzsek nevei alapján a törzsek egyik része török, másik része finnugor nyelvet beszélhetett.

b) Nyelvrokonság → Mitől, mi alapján tekintünk rokonnak két nyelvet?

- Az alapszókincs megfelelése

A tanulók tanári segítséggel megállapítják, hogy a szókincs mely részei tartoznak az alapszókincshez.

Projektoros kivetítéssel oldották meg a feladatot a tanulók, nem kapták kézbe a szólistát (látható majd a videofelvételen).

- (személyes) névmások: én, te, ő; ez, az;
- testrészek: fej, kéz, szem, orr, szív, nyelv;
- rokonsági fokok: apa, testvér, fiú;
- természeti dolgok, jelenségek: fa, hal, víz, tűz;
- alapvető igék: enni, menni, élni stb.
- Szabályos hangmegfelelések

 Keresz önállóan összefüggéseket, szabályos egyezéseket, változásokat a kivetített táblázat régi és mai szavai között!

1. számú táblázat: Szabályos hangmegfelelések

*ősi (vagy finn)	magyar	*ősi (vagy finn)	magyar	*ősi (vagy finn)	magyar
kivi	kő	*sata	száz	raken taa	épít (rak)
kala	hal	manaa	mon d	el ää	él
*kota	ház	*wite (vesi)	víz	pata	fazék
nimi	név	vetä-	vez(et)	lunte	lúd
tunte	tud	kolme	három	ui	fürdik (úszik)
kumpua	hab	pilvi	felhő	*puel*	fü
Niie	nyíl	pää	fej	*ketü	kéz
hiiri	egér	*ala	al ja (vminek.)	*šenü*	szén
*mete	méz	mehi	méz	*sorwa	szarv

A tanulók feltárják a szabályszerűségeket, például:

$k \rightarrow$ magas magánhangzó előtt $\rightarrow k$

$k \rightarrow$ mély magánhangzó előtt $\rightarrow h$

$t \rightarrow$ két magánhangzó között $\rightarrow z$

$p \rightarrow$ (szó elején) $\rightarrow f$

$nt \rightarrow d$

tövéghangzó (szóvégi rövid magánhangzó) \rightarrow eltűnik (esetleg: pótló nyúlás)

- A nyelvtani rendszer hasonlósága: a magyar ragozó nyelv
Melyik nyelvtípusba tartozik a magyar?

Három csoport: izoláló, flektáló, agglutináló. A finnugor nyelvek jelentős része, de a török is ez utóbbiba tartozik.

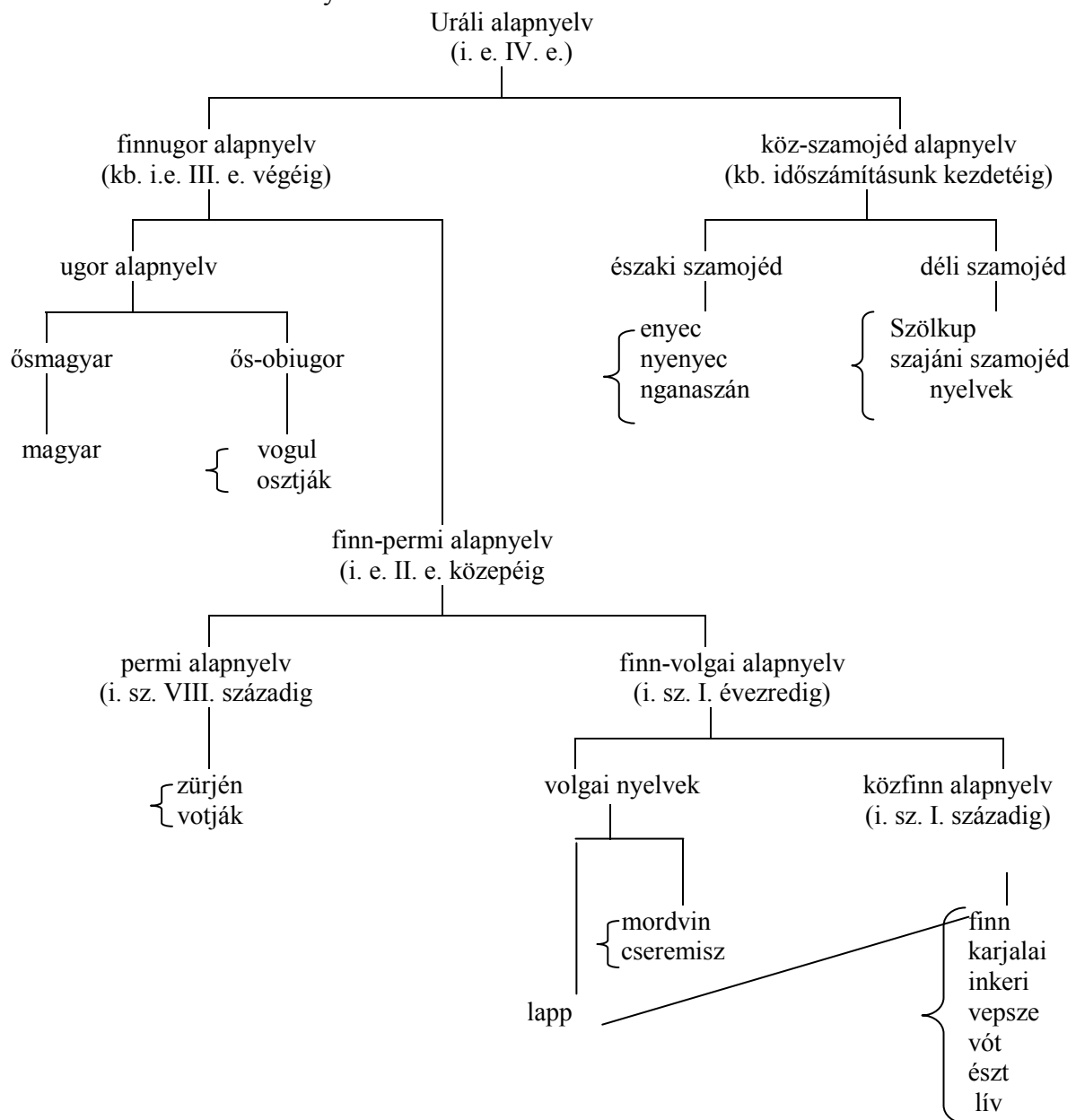

A legáltalánosabban elterjedt elmélet szerint a magyar az uráli (finnugor) népekkel (nyelvekkel) rokon.

c) A következő ábra az uráli nyelvek rokonságát mutatja be. Ez alapján kell a diákoknak megállapítaniuk, hogy kik a legközelebbi finnugor nyelvrokonaink!

2. számú táblázat: Az uráli nyelvek szétválása

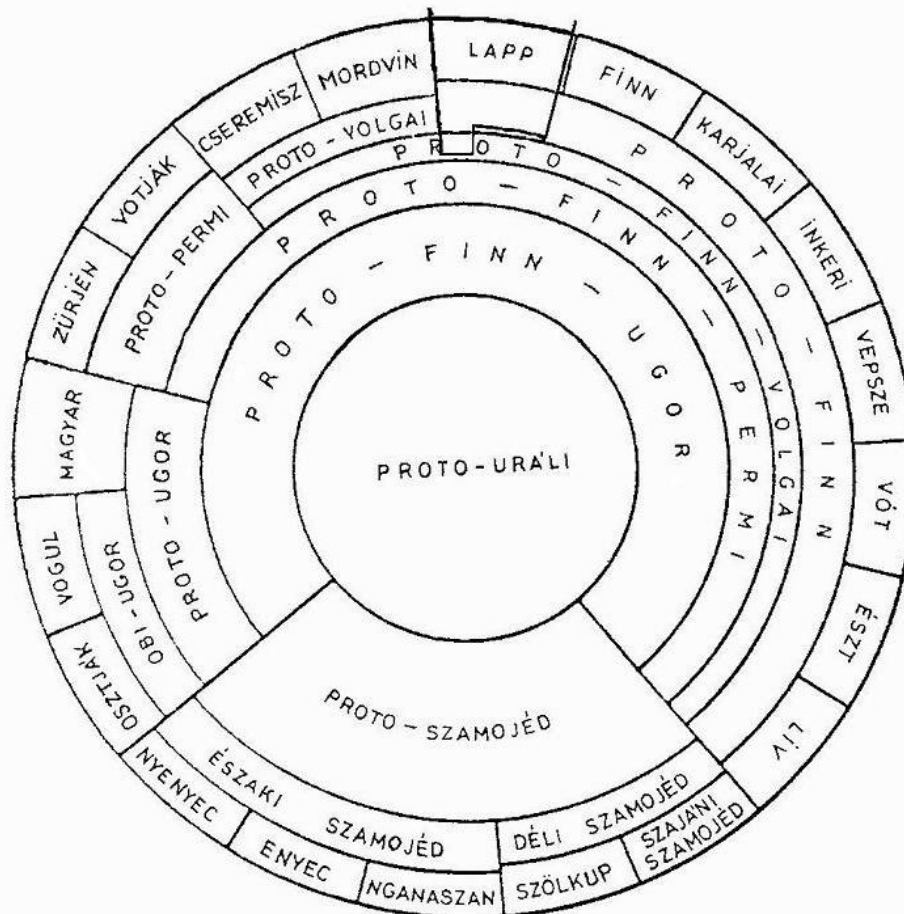

Legközelebbi nyelvrokonaink a hantik és a manyszik (osztjákok és vogulok).

d) A magyaron kívül a táblázatban szereplő mely finnugor nyelvű népek hoztak létre államot?

A finnek és az észtek.

e) Kevésbé elterjedt a rokon népek más típusú ábrázolása. Vizsgáljátok meg a következő képet, s döntsétek el, melyik ábrázolás tetszik jobban! Miért?

Pl.: Az első áttekinthetőbb.

A második számok nélkül is képes az időbeliség kifejezésére stb.

6. Feladat

D) Az őshaza

Az erről a témáról fürtábrát készítő csoportok munkájára alapozva frontális megbeszélés történik.

a) Hol volt az őshaza?

b) Hány őshaza volt? Nézzük meg ismét a 2. táblázatot!

c) Olvassátok le a történelmi atlasz megfelelő térképéről az őshaza/őshazák helyét!
Középiskolai történelmi atlasz (Cartographia) 21/a térkép

A nyelvészeti paleontológia alapján történt a közös növény- és állatnevek feltárása, valamint a pollen analízis segítségével a megfelelő hely megkeresése. (Mind a nyelvészeti paleontológia, mind pedig a pollen analízis módszere ismerős a tanulók számára, mert kilencedikben a bevezető órákon a történelmi tér és az idő megállapításával összefüggésben ezekről már beszélünk.)

Ki kell mondani, hogy ez(ek) a finnugor (uráli) nyelvet beszélők közös őshazája(i)!

R

7. Feladat

Összegzés

Tanári kérdések segítségével összegezzük az órán felvetett problémákat!

A) Az őstörténet fogalma

Határozzuk meg az őstörténet fogalmát!

B) A magyar fogalma

Kit tekintünk magyarnak, kiknek az őstörténetét kutatjuk?

Kit tekintünk magyarnak ma?

C) Kik a rokonaink?

- Genetikailag?
- Kulturálisan?
- Nyelvileg?

D) Hol volt az őshaza?

Kiknek az őshazái ezek?

8. Feladat

Házi feladat:

Vesd össze a mai órán megbeszélteket a kilencedik évfolyamos Tankönyv 201-205. oldalának forrásaival!

8. Szemléltetés:

A felhasznált képek, táblázatok forrásai

1. kép:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Bolcske/pages/Bolcskei_tanulmanyok_1/images/b1_011_b_magyarok_003.jpg

Henkey Gyula: Bölcskei magyarok etnikai embertani vizsgálata

2. kép:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Bolcske/pages/Bolcskei_tanulmanyok_1/images/b1_011_b_magyarok_002.jpg

Henkey Gyula: Bölcskei magyarok etnikai embertani vizsgálata

3. kép: http://www.museum.hu/museum/temporary_hu.php?ID=473

Benkő Mihály keletkutató, történész fotói: Magyarok között Belső- és Közép-Ázsiában

4. kép:

http://www.google.hu/imgres?q=%C5%91smagyar+ruh%C3%A1zat&num=10&hl=hu&gbv=2&biw=1173&bih=783&tbnid=wR1rOgRkbRfCVM:&imgrefurl=http://hosmagyarok.hu/sites/index.php%3Foption%3Dcom_content%26view%3Darticle%26id%3D3%26Itemid%3D96&docid=i9wiUiwyDveKSM&w=470&h=352&ei=Ye6STufUNefd4QTqtamDAQ&zoom=1&iact=hc&vpx=480&vpy=153&dur=95&hovh=194&hovw=259&tx=153&ty=117&sqi=2&page=1&tbnh=142&tbnw=206&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:2,s:0

Kiszely István: Az ősmagyarok viselete

5. kép: Hajdú Péter-Domokos Péter: Uráli nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978., 69. o.

1. táblázat: Hajdú Péter-Domokos Péter: Uráli nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. alapján saját gyűjtés (Magasi András)

2. táblázat: Hajdú Péter-Domokos Péter: Uráli nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. alapján saját készítés (Magasi András)

9. Fejlesztő értékelés:

Az órán – mivel alapvetően problémafelvető óráról van szó – kevés a fejlesztő értékelés. Erre az első csoportmunkás kör keretében a csoportok között körbesétáló tanár részéről van lehetőség. A második csoportkörben a két-két azonos témát feldolgozó csoport tanulói egyeztetésük, vitájuk során értékelik egymás tevékenységét. Az óra többi részének alapvetően frontális tevékenysége csak a tanári kérdésekre adott tanulói válaszokkal kapcsolatban adnak némi lehetőséget a fejlesztő értékelésre. Az óra célja alapvetően annak feltárása, hogy az

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

őstörténettel kapcsolatban milyen sok a nehézség és a bizonytalanság. Amennyiben ezt sikerül a tanulóknak tudatosítani, akkor az óra sikeres, a további órák során megtörténhet a témával kapcsolatos tudás megkonstruálása.

10. Felhasználható irodalom:

1. Tk.: Száray Miklós: Történelem I., középiskolák, 9. évfolyam, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006., 201-205. o.
2. Hajdú Péter – Domokos Péter: Uráli nyelvrokaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
3. Róna Tas András: A nyelvrokonság, Gondolat, Budapest, 1978.
4. Kristó Gyula: Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig, Magvető, Budapest, 1980.
5. Révész László: Emlékezzetek utatok kezdetére..., Timp Kiadó, Budapest, 1999.
6. Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai I-III., Miskolci Bölcsész Egyesület, 1997, 1998, László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, Budapest, 2005.
7. A Rubicon és a História folyóirat tematikus számai

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

